

ἕτερον μικρὸν ὡς ἔμβρυον, ἄτομον ἑλλειπὲς μόνον κεφαλῆς καὶ προσηρμοσμένον διὰ τοῦ λαιμοῦ εἰς τὴν προρρήθεισαν χώραν. Τὸ παράσιτον τοῦτο ἄτομον ἐτρέφετο ἐκ τῆς κυκλοφορίας τοῦ μεγάλου, ἀλλ' ἐξεπλήρου ἰδίως τὰς ἐκκριτικὰς αὐτοῦ λειτουργίας. Τούτου τὴν περιγραφὴν συνέγραψαν ὁ Πέαρσον καὶ Λιδιγστόνος ἐν τῇ ἰατροφυσικῇ ἐφημερίδι τοῦ Λονδίνου.

Σινός.

Πατὰ τὸ 1826 ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου εἰς Παρίσιον ὁ Παπαλάκουας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μικρὸν πτώμα ταριχευτὸν ἢ μούμιαν ἣν ἀνεῦρεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑρμοπόλει. Τὸ πτώμα τοῦτο ὑπερ' ἐνομιζέτο πληθίκου ὡς μεγίστην μετ' αὐτοῦ ὁμοιότητα ἔχον, ἐξετασθὲν μετ' ἐπιμελείας παρὰ τοῦ σοφοῦ Σαιντ' Ἰλαίρου, τοῦ πατρὸς, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο πτώμα ἀνθρώπου βρέφους τερατώδους μορφῆς. Τούτου δὲ τὴν περιγραφὴν ἀπαντῶμεν εἰς τὰ χρονικά τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τὸ ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου 1826 φυλ. τοῦ Νηυνύτορος.

Δὲν εἶναι σπάνια καὶ τὰ ἐκ ζώων γεννώμενα τέρατα, μάλιστα παρὰ τοῖς συγγραφείοις ἀπαντῶμεν πλείστα τοιαῦτα παραδείγματα. Οὕτως ὁ Φλουέρος ἀναφέρει ἐν τῷ 21 τόμῳ τῶν φιλοσοφικῶν Συναλλαγῶν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1699 συνέπεσε νὰ ἴδῃ ἐν Οὐεσφόρδῃ χοῖρον ἔχοντα ὅμοιον σχεδὸν τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον. Ὁ δὲ Ὁζερετακόβκης ἀναφέρει ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν ὑπομνημάτων τῆς ἐν Πετροῦπολει Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, ὅτι κατὰ τὸ 1809 εἶδε γαλὴν συγκειμένην ἐξ ἐτέρων ἐξ γαλῶν. Καὶ ἐγὼ πρὸ τινων ἐτῶν ἐδημοσίευσα διὰ τῆς Ἀθηναῆς περιγραφὴν ὀρνίθου συγκειμένης ἐκ δύο σχεδὸν ὀρνίθων. Μυρία δὲ ἄλλα τοιαύτης φύσεως παραδείγματα ἀπαντῶμεν εἰς διαφόρους συγγραφεῖς, ἀλλὰ κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν αὐτὰ ἐνταῦθα.

ΠΕΡΙ

ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ (EDUCATIO.)

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τε καὶ Ῥωμαίοις.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλάδ. ΡΖ').

—ο—

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ.]

Ἡ ἐν τῷ ἑλληνι λόγῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ἐκπαίδευσις ἐγένετο πάντοτε γενικωτέρα ἐν Ῥώμῃ, καὶ κατ' ὀλίγον προέκυψαν ἐξ αἰρέτοι συλλογαὶ βιβλίων (Σύλλα, Λουκούλλου, Κράσσου, Πομπηίου, Οὐάρρωνος, Κικέρωνος κ. ἄλ.), προσεταί τοῖς πεπαιδευμένοις φίλοις εἰς χρῆσιν. Ὁ δὲ Οὐάρρων (Varro), ὁ doctissimus Romanorum, περὶ τοὺς χρόνους τούτους συνέγραψε καὶ βιβλίον περὶ ἀνατροφῆς (*Carpye, aut de liberis educandis*), ἀποδείξας, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν περὶ τὴν ἀνατροφὴν ἦν ἐπιθυμητὴ τοῖς σωφρονεστέροις. Περὶ δὲ τῆς εἰσχωρησάσης ἐμψυθῆς σπουδῆς περὶ πνευματικὴν διαμόρφωσιν καὶ πολυμάθειαν (*eruditio*), ἅμα δὲ περὶ τινος σοφῆς τοῦ χρόνου χρήσεως, ἐκ τῆς πολυμαθείας τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας προεβούσης, μαρτυροῦσιν οἱ νῦν συρμὸς γενομένοι *anagnostae* καὶ τὰ *acrostomata*, οἵτινες ἐνητχόλουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπισήμου Ῥωμαίου ἐν τοῖς δείπνοις καὶ ἄλλοτε, ὅσας ἡ δούλευτο μᾶλλον ἀκούειν ἢ ἀναγινώσκειν, μέσον οὐ γενικὸν καταστὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοῦ καρποῦσθαι πᾶσαν ὥραν καὶ πανταχοῦ δύνασθαι μαθάνειν. Παρ' ἐκείνοις ἀναφαίνονται αἱ παιδραὶ διατριβαὶ καὶ συνδιαλέξεις ἐν τοῖς δείπνοις, οἷας εὐρίσκομεν παρισταμένας ἐν τοῖς συμποτίοις τοῦ Πλάτωνος καὶ Ξενοφώντος.

Ἐνταῦθα ἐφθάσαμεν εἰς τὴν περίοδον, καθ' ἣν αἱ νέοι Ῥωμαῖοι μεταβαίνουσιν εἰς Ἀθήνας, Ρόδον, Ἀπολλωνίαν, Μιτυλήνην, ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν ἐκεῖ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ῥητορικῇ, τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἄλλοις κλάδοις τῆς ἐπιστήμης, εἰ καὶ περὶ τοῦ χρόνου, ὅτε ὁ ποιητὴς Ἀρχίας (1) ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, ὁ Κικέρων ἠδύνατο εἰπεῖν *erat Italia tunc plena Graecarum*

(1) Ὁ Ἕλλη ποιητὴς Α. Δικλῆος Ἀρχίας κατήγετο ἐκ καλῆς οἰκίας Ἀντιοχείας τῆς ἐν Συρίᾳ. Δούς ἤδη δείγματα τῆς ποιητικῆς τοῦ εὐφυῆς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς πλείστασι πόλεσι τῆς Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος, ὡς περιηγεῖτο, μετέβη ἐνταῦθα εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἐνθα ἐπολιτογραφήθη ἐν Τάραντι, Ρηγίῳ, Νεαπόλει καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ῥώμην ἐπὶ τῆς διατείας τοῦ Κέλτου καὶ Μάρκου 652 P. (402. π. X.). Ἐν Ῥώμῃ τυχὼν φιλόφρονος ὑπεδοχῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν Λουκούλλων, ἀπήλασε τῆς φιλίας καὶ ὀμιλίας τῶν ἐπιφανῶν καὶ πεπαιδευμένων Ῥωμαίων. Τὸ δ' ἐνδέκατον ἔτος μετὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἀφίξιν του (663. P.) μετέβη μετὰ τοῦ Λουκούλλου εἰς Σικελίαν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπανόδου συστάσει αὐτοῦ ἐπολιτογραφήθη ἐν Πρακλείᾳ, πόλει συμμάχῳ τῆς Ῥώμης (*civitas amicitissimo jure ac foedere*). Ὅτε δὲ τῷ 664 P. κατὰ τινὰ νόμον τῶν δημάρχων Σιλουανίου καὶ Κάρβωνος

artium ac disciplinarum etc. (pro Arch. 3.). Καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲ, ἡ Ταρσίς, τὸ Πέργαμον ἢ ἡ Πέργαμος καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἀσίας εἶχον μετ' ὀλίγον ἀξιολόγους ῥητορικούς καὶ φιλοσοφικούς σχολαστὰς ἐπιδεικνύουσι (Στράβ. II. 625. 673.). Εἰς ταύτας συναριθμητέα καὶ ἡ Μασσαλία (Tacit. Agric. 4.). (2) καὶ αὐτὴ ἡ Κόρδουβα ἢ Κόρδουβη τῆς Ἰσπανίας ἐκτίσθη ταχέως σημασίαν διὰ τὴν ῥητορικὴν τῆς σχολῆν (ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ὀνομάζονται ἐνταῦθα καὶ τὰ Βουρδύγαλα, ἡ Τολώσσα καὶ ἡ Ναρβών, καθὼς καὶ ἐν Ἀφρ. ἡ προέκλιψαν ῥητορικαὶ σχολαί. Flav. Vopisc. Saturn. 10.). Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξανδρείας ἀννάως ἀπέρρεον εἰς Ῥώμην ἀφρόνους πολυμαθείας πηγὴ, καὶ κατὰ τὸν Ῥωμαίων τρόπον ἐδαπανᾶτο ἐνταῦθα. Ὁ δὲ Ἀττήσιος, γραμματικὸς καὶ ῥήτωρ, πρῶτος ἐκ τῶν ὠνόμαζε φιλόλογον (philologus) κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἑρατοσθένους (Suet. de ill. gram. C. 10.).

Χαρακτηρίσαντες μέχρι ταῦδε τὰ κυριώτερα τῆς δημοκρατικῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, μεταβαίνοντες νῦν εἰς τοὺς χρόνους τῆς μοναρχίας ἀρχομένης, ἥτις καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν σχέσιν ἀνοίγει νέαν περιόδον. Ἡ ἀρχαία τάξις τῶν πραγμάτων ἦν κατὰ μέρος παρηκλινομένη, καὶ ἡ Ῥώμη κατὰ τὴν διαρκείαν τῶν διαφορῶν, ὧν διετήγαγε πολέμων, εἶχε διάφορα ξένης παιδείας στοιχεῖα παραλαβούσα. Πρὸ πάντων ὁ ἑλληνισμὸς ἦν τὴν βαλέως ἐφρίζωμένος καὶ πανταχοῦ διαδεδομένος. Στοιχεῖα ἑλληνικῶν ἡθῶν καὶ τρόπων ἦσαν καὶ μέχρις ὑπερβολῆς εἰς τοὺς κύκλους τῶν πεποιθμένων εἰσχεχωρηκότα καὶ ἡ περὶ τὰ γράμματα ἐνέργεια τῶν Ῥωμαίων ἐφωδιζέτο ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων (πρὸλ. Horat. Epist. II. 2, 6 κεῖ. Iuv. VI. 185—195.). Οὐδ' ἡ ἀνατροφή ἔμεινεν ὁπίσω, ἀλλ' ὑπὸ

τοιαύτας σχέσεις ἔλαβε νέαν διαμόρφωσιν. Δύναται τις διίσχυρισθῆναι, ὅτι, καθὼς ἡ ἀνατροφή ἐπὶ τῆς δημοκρατίας χαρακτηρᾶται μᾶλλον ἢ ἥττον δημοσίον ἔργον, καὶ περ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διδασκαλίας οὐκ αὐτῆς δημοσίας, οὔτε κατὰ διάταξιν τῆς πολιτείας διαβληναις, κατὰ τοὺς καισαρεῖους χρόνους τοῦναντίον, ὅτε ἡ διδασκαλία ἔγινεν ἀμέσως δημοσία, ἡ ἀνατροφή δὲν εἶχε πλέον, ὥς ἡ δημοκρατικὴ, τὰς οὕτως εὐγενῆ, τῷ πολιτικῷ βίῳ πρόσφορον καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας προαπτεμένην.

Τοῦ Καίσαρος ἡ ἢ ἡ γαστήρ, ὡς πρὸς τοὺς γραμματικούς καὶ ἄλλους διδασκάλους τὴν πολιτείαν, καὶ ὁ Αὐγουστος πολὺ εὖνους προσέφερετο αὐτοῖς. Διόρισε τὸν Οὐέρριον Φλάκκον διδάσκαλον τῶν ἐλγόνων του, διὸ οὕτως μετέβησε τὸ σχολεῖν εἰς τι μέρος τοῦ Παλατίου καὶ ἀπελάμβανεν ἐτήσιον μισθὸν 100 σιστέρτια (Suet. de ill. gram. C. 17.). Καὶ ὁ Μαιήνης προήγαγε ταύτας τὰς σπουδὰς (Suet. αὐτ. 21.). Οἱ γραμματικοὶ εὖνους πάντοτε μᾶλλον τὴν σφαῖράν των. Οἱ ῥήτορες καὶ οἱ φιλόσοφοι ἐπὶ Δομειτιανῷ ἐκλήθησαν μὲν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ βραχὺν χρόνον. Ὁ Οὐεσπιτιανὸς ἦ ἢ εἶχε καταστήσει διδασκάλους τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς καὶ ἐχορήγει αὐτοῖς μισθόν. Τοιοῦτός τις διδάσκαλος ἦν ὁ Κοίντιλιανὸς (3). Ἐσπουδαζόν τὴν ἑλληνικὴν ἐγκύκλιον παιδείαν, ἦν ὁ Κοίντιλιανὸς (I, 10.) *stibem docuisse* ὀνομάζει. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ ἡ ἐκπαίδευσις ἤρχισεν ὅπως δημοσία γίνεσθαι, καθιδρύσαντος αὐτοῦ τὸ Ἀθήναιον (Aur. Vict. de Cæs. C. 14. §. 2.), τὸ πρότυπον τῶν ἀφείχης καισαρεῖων σχολῶν, καὶ διορίσαντος ἐν αὐτῷ μισθιατοὺς διδασκάλους.

Ἀλλ' ἂν θεωρήσωμεν πρῶτον τὰς ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου προόδους. Ὁ χρυσὸς αἰὼν τῆς Ῥωμαϊκῆς ποιητικῆς ἦν ἐφετητικῶς ἐσχηματίσθησαν ποιητικαὶ ἑτερεῖαι (Horat. Sat. I. 10. 81. Ovid Epist. ex Pont. IV. 16.), καὶ ἡ τότε ὑπερβαλλόντως προαχθεῖσα κλίσις πρὸς τὴν ἀ ἀγασίαν ἦτοι ἀπαγγελίαν *recitatio* τῶν ἰδίων ποιημάτων ἐμφύχου πάντας, ὅσοι ὁπωσούν ικανοὺς ἐνέμιζον ἑαυτοῖς, νὰ προάγωσιν εἰς φῶς τὰ προσήκοντα. Πλείονα ἀεὶ ἐπίδοσιν, ἐλάμβανεν τὸ ἔθος τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐπομένων Καισαρέων (Horat. Sat. I. 4. 74. Seneca Ep. 52. 102. Dial. de orat. C. 19 Mart. II, 88. III, 18. Plin. Ep. I. 13.). Καὶ τὸ περὶ σπουδαίων πραγμάτων συζητεῖν, ὡς ἤδη ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς συγγραμμάσι τοῦ Κικέρωνος ἐναργῶς εὐρίσκωμεν, γενικωτέρα κατέστη. Ἡ εὐαρέστησις τῶν πλουσίων Ῥωμαίων ἢ ἀπὸ μεγάλων καὶ πολυτελῶν βιβλιοθηκῶν ἐφθασεν εἰς ὑψηλὴν βαθμὴν καὶ αὐταὶ αἱ ἐκτύλεις καὶ τὰ λουτρά ἐκοσμήθησαν δι' ἐκλεκτῶν βιβλιοθηκῶν (Seneca de tranq. vit. 9. Mart. VII, 17. 1.). Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἀνεφάνη ἐν Ῥώμῃ καὶ ἡ δημοσία βιβλιοθήκη διὰ τοῦ Ἀσινίου Πολλίωνος (Asinius Pol-

ὁρίσθη νὰ δοθῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ πᾶν ἑκείνοις, οἳ τινες ἦδη ἐν ταῖς συμμάχοις πόλεσιν ἦσαν πεπολιτογραφημένοι, καθ' ὅν χρόνον ἐξεδίδοτο ὁ νόμος εἰχόντων οἰκησιν αὐτῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐξήκοντα ἡμερῶν ἀπεγρᾶσοντο παρὰ τῷ πραιπόρι (si qui foederatis civi-
tatiibus adscripti fuissent: si tam. quum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent: et, si sexaginta diebus apud praetorem essent professi Cic. pro Arch. c. IV.), ὁ Ἀρχίας τότε ἔλαβε καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, ἥδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἰκιστὴς ἔχων ἐν Ῥώμῃ καὶ παρὰ τῷ πραιπόρι Κ. Μετέλλω (Q. Metellus) ἀπογραφάμενος. Ὁ Ἀρχίας κατέχεν ἤδη 28 ἔτη τὴν πολιτείαν ταύτην, ὅτε Γράτιος τις, πιθανῶς τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν ὑπατείαν τοῦ Κικέρωνος (693 P.), παρουσιασθεὶς διεπαινεύετο τῷ ποιητῇ τὴν καλῶς κεκτημένην πολιτείαν, διατεινόμενος, ὅτι ὁ Ἀρχίας δὲν ἠδύνατο Ῥωμαῖος πολίτης γενέσθαι κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ προερρημένου νόμου, μάλιστα διότι τὸ ὄνομα Ἀρχίας δὲν εὐρίσκετο ἐν ταῖς τῶν πολιτῶν καταλόγοις τῶν τιμητῶν. Ὁ Κικέρων τότε συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ γέροντος διδασκάλου τοῦ ἐνώπιον δικαστηρίου, οὗ τινος προέδρευεν ὁ ἀδελφός του Κόιντος, κατὰ τὸν μεδιολάνιον σχολιαστὴν. — Τὰ συγγραμμάτια τοῦ α.) ὁ μεθριδατικὸς πόλεμος, ποιῆμα, ἐν ᾧ ἐξυμνοῦντο αἱ πράξεις τοῦ Λουκουλίου, β.) ὁ κίμβρικὸς πόλεμος καὶ ἄλλα ποιήματα ἀπώλοντο. Ἀποδίδονται αὐτῷ καὶ τινὰ ποιήματα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ (Jacobs Anthol. T. II p. 80—82.).

(2) Πρὸλ. Ἀσιν. ἐν προλόγῳ τ. Ιστ. τ. Ἑλλ. ποιητ. κ. συγγ. σ. 46.

(3) Περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ ἄλλων τινῶν πεπαιδευμένων τῆς περιόδου ταύτης, ἴδε κατωτέρω.

lio (4) (Plin. Hist. Nat. VII, 31), ἣν ἠκολούθησαν ἄλλαι πλείονες (Suet. de ill. gram. 21.). Ταῦτα πάντα ἀναγκαίως εὐρυνον τὸ ὕλικόν τῶν γνώσεων σημαντικῶς, ἔδωκαν ἀξιόλογον ὠθῆσιν εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς, οὐδ' ἠδύναντο ἀτελέσφορα ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν νὰ μένωσι. Τώρα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκάστου ἐπισήμου Ῥωμαίου εὐρίσκοντο *litterati servi*, κυριώτερον ἔργον ἔχοντες ἀντιγράψαι κώδικας περιήμων συγγραφέων, ἵνα τὸ μὲν αὐξήτωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν τόμων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ κυρίου των, τὸ δὲ καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ προμηθεύωσιν. Ἐντεῦθεν προήλθε καὶ τὸ ὅτι οὐχὶ αὐτοὶ οἱ πεπαιδευμένοι δούλοι, ἀλλὰ κατώτεροι ἐξελέγοντο *custodes* τῶν παιδῶν, εἰ μὴ φρόνιμός τις πατὴρ ἐποίει ἐξαίρεσιν. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς τούτων τῶν *custodum*, οἵτινες ἄλλως μόνον ἐν ταῖς τῶν εὐπόρων οἰκίαις εὐρισκὸν χώραν, ἀναγκαίως ὅρος πιθανῶς ἦν ἡ δεδοκιμασμένη χρηστούτητα.

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου ἦν μὲν βεβαίως πολὺ ἠυξημένος ὁ ἀριθμὸς τῶν στοιχειωδῶν σχολείων ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἔμενον ἔτι καὶ ἰδιωτικὰ καταστήματα, ὡς τριοδικὰ σχολεῖα συνήθως ἐν ταῖς ἀπωτάταις γωνίαις τοῦ ἀστεὸς εὐρισκόμενα (Horat. Ep. I, 20, 17. *ut pueros elementa docentem occupet extremis in vicis balba senectus*. Δίων. Χρυσ. Δογ. Κ'. 264). Στοιχειώδους τιμῆς σχολεῖον ἐν Ποτιόλοις ἦτοι Δικαιορχεῖα μνησθὲν ποιεῖται ὁ Πλίνιος (Hist. Nat. IX, 9). Εἰς αὐτὸ ἐφοῖτο παῖς τις ἐκ Βαϊῶν (Bajai), ὃν ἔφερε καὶ ἑκάστην δαφνίαν, ὡς ἔλεγον, διὰ τοῦ Λουκρίνου κόλπου (Lacus Lucretinus). Τὰ στοιχεῖα τῆς πρώτης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἰδίως τὰ σχολικὰ βιβλία πιθανῶς τώρα ἐλαβόν τινα βελτίωσιν, πρὸς ἣν ὤφειλε φέρειν ἡ ἤδη μεθοδικῶς γινόμενη σπουδὴ τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς. Περὶ τῆς μεθόδου τῆς πρώτης διδασκαλίας μόνον σποραδικὰς εἰδήσεις ἔχομεν. Πραγμῶν καὶ ἵπα-

γόρευσις τοῦ διδασκάλου καὶ ἐπανάληψις τοῦ μαθητοῦ ἦσαν τὰ κυριώτερα μέρη (Horat. Epist. I, 18, 13. κεξ. *ut puerum saevo credas dictata magistro reddere*. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς colloquiis scholasticis: *dictavit mihi condiscipulus: scripsi dictante preceptore etc.*) Μετὰ τὴν ἀκριβοῦς μάθησιν τῶν συλλαβῶν καὶ ἔπειτα τῶν τύπων τῆς γλώσσης ἠσκητο ἡ μνήμη δι' ἠλικῶν χωρίων, διὰ μύθων καὶ ἀπολόγων, συγχρόνως δὲ ἀνελύοντο τὰ μέτρα καὶ οὕτω προπαρσενάζετο ἡ τῶν ποιητῶν ἀνάγνωσις (Seneca Epist. XIII, 89.). Ἡ πρώτη ἐν τῷ γράφειν ἄσκησις ἐγίγνετο ἀκόμη δι' ὁδηγίας τῆς χειρὸς, πρὸς ἣν σκόπιμόν τινα μέθοδον συνιστᾷ ὁ Κοἰντιλιανὸς (I, 1, 27. *Cum vero jam ductus sequi coeperit, non inutile erit, eas (litteras) tabellae quam optime insculpi, ut per illos velut sulcos ducatur stilus etc.*). Ὁ Οὐράτιος ἀναφέρει ἀπουλικὸν τι ἐπαρχιακὸν σχολεῖον τοῦ Φλαυίου, εἰς ὃ ἐφοῖτων οἱ υἱοὶ τῶν ἐκατοντάρχων (*centuriones*), ἵνα μαθήσωνται τὸν λογαριασμὸν (*laevo suspensi loculos tabulamque lacertos ibant octonis referentes idibus aera*. Sat. I, 6, 74 κεξ.), καὶ ἐτέλουν μισθόν. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ σχολεῖον δὲν τὸν ἐπεμψεν ὁ πατὴρ του, ἀλλ' εἰς Ῥώμην ἀγαγὼν αὐτόν, τὸν ἔβαλε νὰ διδασκῇ τὰς τέχνας, ἃς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἱππέων καὶ βουλευτῶν. Πρὸς δὲ τοῦτοις τὸν συνώδευσεν πανταχοῦ αὐτὰς ὡς ἀδιαφθορώτατος φύλαξ (*ipse mihi custos incorruptissimus omnes circum doctores aderat*. αἰτόθι.). Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τοῦ λογαριάσειν ἀναφέρει ὁ Οὐράτιος εἰδὸς τι διαιρέσεως τοῦ ἀσταρίου εἰς ἑκατὸν μέρη (*Romani pueri longis rationibus assem discunt in partes centum diducere*. Art. poet. στ. 325 κεξ.) καὶ ἔπειτα ἔρχεται εἰς τὴν ἀφαίρεσιν (*si de quinque remota est uncia, quid superat? etc.*).

Τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἤρχίζον τώρα πρωίμως, καὶ διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ πρωιμώτερον ἐφοῖτων εἰς τὰς σχολὰς τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν ῥητόρων τώρα ἢ κατὰ τὴν δημοκρατικὴν περίοδον. Ἡ βᾶσις τῆς διδασκαλίας ἔμενεν ἡ αὐτὴ, μόνον δ' ἐν τοῖς καὶ ἑκάστον ἐβελτιούτο ἡ μέθοδος. Αἱ σχολαὶ τῶν γραμματικῶν διετέλουν τὴν ἀξίαν αὐτῶν διασώζουσαι, καὶ ἡ πρὸς σύγλωττιαν τάσις μεγάλην πάντοτε σημασίαν ἔδιδεν εἰς τὰς ῥητορικὰς σπουδὰς, εἰ καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ ῥητορεία ἤδη κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς δημοκρατίας εἰς τὸν κολοφῶνά της φθάσασα, ἐπὶ τῆς μοναρχίας ἐπαισθητῶς εἰς ἀπισθοδρομήσιν εἰσῆλθε. Νῦν πολλῶ μᾶλλον ἐτίμων τοὺς μεγάλους ῥητορικοὺς τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀσιατικῶν πόλεων (ὁ Αὐγούστος αὐτοὺς ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Περγαμηνοῦ Ἀπολλοδώρου. Στράβ. ΙΓ'. 623. Cas.). Καὶ ἡ γεωμετρία δὲ καὶ ἡ μουσικὴ μεγάλην σπουδαιότητα ἐκτήσαντο (Seneca Ep. XIII, 89), ὡς καὶ ἡ ὀρχηστικὴ ἔλαμψε τὰς προόδους της (Hor. Od. III, 6, 21. *modus doceri gaudet iónicos matura virgo etc.*). καίτοι τὸ saltare (ὀρχεῖσθαι) ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον τοῦ Ῥωμαίου πολίτου οὐ μόνον ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν καيسάρων (Suet. Dom 8.).

(4) Ὁ C. Asinius Pollio, Μαρρόυκινος τὸ γένος, γεννηθεὶς τῷ 76 π. X. (678 P.) καὶ ἀποθανὼν, τῷ 4 μ. X. (758 P.) ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν γραμμάτων ἐπὶ τῶν Αὐγουστιῶν χρόνων κατέχει λίαν ἐπίσημον θέτον διότι ἡ ἐπιρροή αὐτοῦ ἐκτείνεται οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν ἀμέσως ἐπομένην περίοδον, τὸ μὲν διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ποιητικῶν καὶ ἱστορικῶν καὶ ἄλλων προϊόντων (ὧν δυστυχῶς οὐδὲν διασώθη ἡμῖν πλήρες), τὸ δὲ, καὶ ἰσχυρὰ πολλὰ μᾶλλον διὰ τῆς σπουδῆς αὐτοῦ τοῦ προαγγεῖν τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὴν περίεαν τῶν σπουδῶν καὶ τῶν γραμμάτων διευθύνειν τὴν δούναί, ἥτις οὐσιωδῶς ἐπενήργησεν εἰς τοὺς ἐπομένους χρόνους. Ἐκ τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρομεν πρῶτον τὴν ὑπ' αὐτοῦ σύστασιν τῆς πρώτης δημοσίας βιβλιοθήκης ἐν τῇ πολυτελεῖ στοᾷ παρὰ τῷ ναῷ τῆς Ἐλευθερίας τῷ 715—716 πιθανῶς ἐκ τῆς λείας τοῦ θαλασπικοῦ πολέμου, περὶ ἧς ὁ Ἰσίδωρος (Orig. VI, 4) λέγει τὰς: «Primum autem Romae bibliothecas publicavit Pollio, Graecas simul atque Latinas, additis auctorum imaginibus in atrio, quod de manubias magnificentissimum in atraverat.» δευτέρον, ὅτι ὁ Πολλίων κατὰ Σενέκαν (Controvers. IV, Prooem.) Primum omnium Romanorum advocatis hominibus, scripta sua recitavit· δηλ. εἰ μὴ πρῶτος αὐτὸς ἀπολύτως, τοῦλάχιστον πρῶτος κανονικῶς καὶ τακτικῶς ἀνεγίνωσκε τὰ ποιητικὰ καὶ παρὰ πονήματά του ἐνώπιον πεπαιδευμένων φίλων καὶ γνωρίμων του.

Ἡ γυναικεία ἀνατροφή εἰς ἄλλην κατάστασιν εἶχε μεταστῆ. Ἡ ἀρχαία ἀπλότης, οἰκονομικότης καὶ χρηστότης τῆς *matronae* ἱκανῶς ἐξέλιπον· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐν τισὶν ἐπισήμοις οἰκίαις πάντοτε ἀκόμη κατεβάλλετο φροντίς περὶ σωροσύνης καὶ χρηστοφείας. Ὁ Αὐγουστος αὐτὸς εἰδίξε τὰς θυγατέρας καὶ ἐκγόνους του νὰ νήλωσιν ἑαίαν (Suet. Aug. 61.).

Αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις, ὅπῃ αἱ ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οὐδέποτε ἴσης ἀξίας ἔτυχον παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις· τὰ ἑλληνικὰ γυμνάσια ἐβαστοῦντο παρ' αὐτοῖς μᾶλλον ὡς καταγώγια ἀργίας (Suet. Ner. IV, 4. Πλουτ. Ῥωμ. ζήτημ. 40, Tac. Ann. XIV, 20.), ἢ δὲ γυμναστικὴ γυμνότης προσέβαλλε τὴν Ῥωμαϊκὴν κοσμιότητα (Decorum). Ὅθεν καὶ ὅλην τὴν δημοκρατικὴν μόνον σποράδην εὗρισκοντο παρὰ Ῥωμαίοις αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις (Προβλ. Cic. legg. II, 15). Οὕτως ὁ Παπίριος Κούρσιος ἦν ἀριστος δρομέης (Liv. IX, 16); καὶ Κάτων ὁ πρεσβύτερος εἶχε κατὰ Πλούταρχον, τοὺς υἱοὺς του αὐτοῦ δεδάξας τὴν γυμναστικὴν (Πλουτ. Κάτων ὁ πρεσβ. 5, 20.). Πρὸς τοῦτοις ἐν μεγάλαις ἐορταῖς πολλάκις γυμνικοὶ ἀγῶνες διεήγοντο ὑπὸ ἀθλητῶν (Λιουτ. ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ῥωμ. Ἀρχ. 2, 67-73. τὴν ἐν τοῖς *ludis magnis* τῶν ἀρχαίων δημοκρατικῶν χρόνων γυμνὰ ἢ καὶ ἱππικὴν ἀγωνιστικὴν παράγει ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων). Ἀλλὰ τὴν σφαῖραν μετὰ μεγάλῃς ἡδονῆς ἐπαίξον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἐν τῇ ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ (Seneca ep. 105. Val. Max. VIII, 1, 1, 2. Cic. pro Arch 6, 6).

Ἀσκήτων, σκληραγωγίαν καὶ καρτερίαν ἐζητεῖ ὁ Ῥωμαῖος τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐν ταῖς ὁπλαστικαῖς, τῷ στρατοπέδῳ καὶ τῇ πρωτοπειρίᾳ (*tirocinium*) τῶν πολεμικῶν ἔργων. Ἀλλ' οἱ αὐτοκρατορικοὶ χρόνοι καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐπιδεκτικώτεροι ἐδείχθησαν (Horat. Od. I, 8.) (5). Ἐν τῷ ἀσπίδι πεδίῳ *Campus Martius* ὑπὸ Ῥωμαίων νέων ἐτελοῦντο γυμναστικαὶ ἀσκήσεις (Στρατ. Ε'. 3, 236. Cas.) ἦσαν δὲ ἤδη καὶ γυμνάσια καὶ παλαίστραι ἐν Ῥώ-

μῃ (Tacit. Ann. XIV, 47.). Καὶ εἰς τὰ λουτρά αὐτὰ ἦσαν παλαίστραι καὶ σφαιριστήρια προσηρτημένοι. Ὁ Τιβέριος καὶ ὁ Νέρων ἱπποδρόμια ἐστεφανώθησαν ἐν Ὀλυμπίᾳ (Suet. Ner. 24, Δίων. Κάστ. OG. 20, κεξ.), καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀγωνιστικὴ εὗρισκε πάντοτε μέζονα ἐπιδοκιμασίαν (Suet. Ner. 12.). Ὁ Δομιτιανὸς μάλιστα συνέστησε καὶ ἀγῶνα παρθένων (Suet. Dom. 4.). Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σευήρου σπουδαίως ἐτελοῦντο αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις. (Iul. Capitol. 2.).

Μετὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς μαναρχίας μεγίστης σπουδαιότητος ἐστὶ τὸ δεῦτερον, τὸ ἐπὶ Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων, ἄνδρες εὐρείας πολυμαθείας, ὑγινοῦς καὶ ὁρεῖας κρίσεως καὶ ἐν μεγίστῳ μέρει εὐγενῶν φρονημάτων κάτοχοι ἀνεφάνησαν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀπὸ τῶν δυναστῶν εὐνοίας ἔτυχον τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐνεργώσιν ἐπὶ τὴν ἀνατροφήν καὶ παιδεύσιν τῆς νεολαίας. Ὁ Σενέκας, οὗ ὁ χαρακτήρ ἐφάνη ἀμφίβολος τῶν νεωτέρων τισίν, ἦν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Νέρωνος. Αἱ ἐν ταῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἀρχαῖ ἐχρυσάν ἀνεκτίμητον ἡθικὴν ἀξίαν. Τὰ δόγματα του ἐπὶ τῷ πλείστον ἀνήκουσιν εἰς τὴν στοάν, καὶ εἰσὶν ἐπιτήδεια νὰ παρέχωσιν εἰς μὲν τὸν χαρακτήρα σταθερότητα, εἰς δὲ τὰ φρονήματα χρηστότητα, καὶ νὰ ὁπλίσωσι κατὰ τοῦ φόβου τῶν κόπων, βασάνων καὶ τοῦ θανάτου ὅπερ εὐκτὸν ἔπρεπε νὰ ᾔῃαι τότε ὑπὸ τὰς ἐπισηφαλεῖς βιωτικὰς περιστάσεις τοῦ ἐπισιάνου Ῥωμαίου τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως ἐξαιρετοῦς νύξεις δίδει ὁ Σενέκας. Πρὸς δὲ τοὺς γραμματικοὺς καὶ τὴν μικρολόγον αὐτῶν συλλαβοπευσίλογον, ὡς καὶ κατὰ σχολαστικῶν ἐκ τῆς μυθολογίας ζητημάτων ἐν διαμάχῃ εὗρισκεται. Θέλει τὴν ἀληθῆ *virtutem* καὶ τὸν *virum bonum* (Spir. XIII, 89). Βεβαίως ὁ αὐτοκρατορικὸς αὐτοῦ μαθητὴς οὔτε ἡ *Virtus* ἦν, οὔτε ὁ *Vir Bonus*. Ἀλλὰ τί ἡδύνατο πράξαι παιδαγωγός, οὗ τὸ μόνον ἔργον δὲν ἦτο τοῦτο, ἐν ἐκείνῃ τῇ πάσῃ κακίᾳ ἐπιδεκτικῇ ἐποχῇ καὶ πόλει, ἐπὶ ψυχῆς ἰσως ἤδη προώμως διεφθαρμένης (Suet. Ner. 6. περὶ τῆς ἐπὶ τρυφεράς αὐτοῦ ἡλικίας. «*paene inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus paedagogis, saltatore atque tonsore*») νέου εἰς κοσμοκρατορίαν ἐκλεθεγμένου, οὗ τὸ νῆμα ἡδύνατο ζῶν ἢ θάνατον χαρίσασθαι. Μυρία περιστάσεις ἐμπόδιζον τὴν ἀπόλυτον ἡθικὴν ἐνέργειαν τοῦ παιδαγωγοῦ. Οὐδὲν ἦτον τιμῶς ἐπράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν (Tac. Ann. XIV, 52-56.). Οὐδ' ὁ Νέρων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του ἦν τόσο κακός (Suet. Ner. 9, κεξ.), ὅσον πολλοὶ ἄλλοι καίσαρες εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς κυβερνήσεώς των. Μετὰ τὸν Σενέκαν ὡς παραστάται τῆς παιδείας τῶν χρόνων ἐκείνων ὀνομαστέοι ὁ Κοιντελιανός, ὁ Τάκιτος καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος, οἵτινες καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοσούτους ἰσχυροὺς καὶ ἀληθεῖς λόγους εἶπον· ὁ Κοιντελιανὸς ἐν ταῖς *institutionibus* αὐτοῦ ἐκτεθεῖς τελείαν θεωρίαν περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ μέλλον-

(5) Ἐν τῇ ᾠδῇ ταύτῃ ὁ Ὀράτιος ἀποπεινόμενος πρὸς τινὰ Λυδίαν ὑπαρκτὴν ἢ μᾶλλον πλάστῃν, τὴν ἐρωτᾷ, τί ἐπαθε· ὁ ἱρασιῆς αὐτῆς Σούαρις καὶ δὲν ἀναφαίνεται κατὰ τὰ συνήθη γυμνάσια ἐν τῷ Κάμπῳ, καὶ οὕτως ἐντεθῆεν ἀφορμῆς τυχὼν ἐξερθεῖν τὰ διάφορα τότε συνήθη γυμνάσια κατὰ τὸν ἐξῆς γλαυροῦτάτον τρόπον.

Lydia dic, per omnes
te deos oro, Sybaris cur properes amando
perdere? cur aprieui
oderit campum, patiens pulveris atque solis?
Cur neque militaris
inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
temperat ora frenis?
cur timeat flavum Tiberim tangere? cur olivum
sanguine viberit
cautius vitat? neque iam livida gestat armis
brachia, saepe disco,
saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinae
filium dicunt Thetidis sub laeymota Troiae
funera, ne virilis
cultus in caedem et Lyeias proriperet catervas?

τος ῥήτορος, παρενείρει πολλά καὶ περί τινων οὐκ ἀρμοζόντων αὐτῷ ἡθῶν καὶ μελῶδων τῶν χρόνων του, προσέτι ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ συγγράμματος βιβλίῳ ἐπέρχεται καὶ εἰς τὰ καθ' ἑκάστα τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας. Μετὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν ἄξιός λόγου διὰ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ἐστὶν ὁ συγγραφεὺς τοῦ *dialogi de oratoribus*, ὅστις ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν γρ' ἰνον. Πολλὰ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ συμφωνοῦσι πρὸς ἃς ὁ Τάκιτος ἐξέθετο ἐν τῇ *Germania* καὶ τῷ *Agricola* αὐτοῦ, (6) καὶ οὗτος ἐστὶν εἰς τῶν λόγων, δι' οὓς οἱ δύο συγγραφεῖς ταυτίζονται. Ἐκτὸς τούτων ὁ Τάκιτος δίδει τοσαύτας νῦν εἰς περὶ τῆς ἐπὶ τῶν Καيسάριων ἀνατροφῆς. Πρὸς τὰς εὐγενεῖς καὶ χρηστούς οἰκίας ἦν σπουδαιότατον χηρὴν ἢ χρηστὴν ἀνατροφὴν. Ὁ Ἰούλιος Ἀγρικόλας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἐπιμελῶς ἀνετρέφετο ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ ἐπιμελείᾳ αὐτῆς ἐπαίδευτο ἐν πάσαις ταῖς ἰωρκίαις τέχναις. Ἐπειτα ἐσταλάη παρ' αὐτῆς εἰς Μασσαλιαν, ἵνα ἐξοικειωθῇ ἐκεῖ ἑλληνικὴν εὐπροσηγορίαν καὶ ἐπαρχικὴν οἰκονομίαν (*Tacit. Agric. 4 κεξ.*). Ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἐνεστηφεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας βαρύτερον ἢ ὅσον ἀνήκει Ῥωμαίῳ καὶ ἐτι μᾶλλον βουλευτῇ, καὶ ἤτελεν ἐτι περαιτέρω προχωρεῖν, εἰ μὴ περικύριζεν ἡ μήτηρ τὸν ἀκμαῖον αὐτοῦ (ἤλον). Ἐν πρώτῃ αὐτοῦ στρατείᾳ ἐτέλεσεν ἐν Βρετανίᾳ ὑπὸ τῷ ἀρίστῳ στρατηγῷ Σουητωνίῳ Παυλίῳ, ὅστις τὸν ἡξίωσε τῆς ἐμπιστοσύνης του (*Tac. αὐτ. 4 κεξ.*).

Καὶ Πλίνιος δ' ὁ νεώτερος παρέχει τινὰς διδακτικὰς παρατηρήσεις περὶ ἀνατροφῆς. Χαρακτηρίζει τὴν παιδείαν τῆς σιγῆς του καὶ εὐγνωμίας τῇ *Isopulla* (*Isipulla*), ἥτις ἀνέβρεθεν εἰς αὐτὴν, δια τοὺς καρποφόρους κόπους τῆς (*Ep. IV, 19*). Ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς Κορν. Τάκιτον (*IV, 13*) μνημονεύει παιδευτηρίου τινὸς ἐν Μεδιολανίᾳ, ἐν ᾧ ἐροῦντο οἱ συμπατριῶταί του. Εὐχεται, ὅπως οὗτοι συστήσωσιν ἐν Κώμῳ διδασκαλίον καὶ ὑπισχέται καὶ εἰσφέρει αὐτὸς τὸ τρίτον τῆς δαπάνης. Ἀνεδέχεται δὲ καὶ τὸ ὅλον αὐτὸς, εἰ μὴ ἐροῦντο, μὴ ἐν τῷ διορισμῷ τῶν διδασκάλων συμβῇ ραδιουργία ἢ διαρροαία, ὅπερ συνέβη ἐν πολλοῖς ἄλλοις μέρεσι, ὅπου οἱ διδάσκαλοι ἐμισθόντο ἐκ τοῦ δημοσίου. Τὸ κακὸν τοῦτο τότε μόνον ἡδύνατο θεραπεύειν εἰ ἐπατρέπετο εἰς τοὺς γονεῖς τὸ δικαίωμα τοῦ διορίσειν τοὺς διδασκάλους καὶ διὰ τῆς ἀναγκῆς συνεπαρῶς ἐπεβάλλετο αὐτοῖς ὑποχρεώσεις τοῦ κρατεῖν ὁρθῶς ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν διδασκάλων. Ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν φίλον του Μαύρικον (*II, 18*) διηγείται, πῶς ἐπισκεπτεται τὰς παραδόσεις, ἵνα εὖρη καλοὺς διδασκάλους διὰ τοὺς ἀνέμους τοῦ φίλου του. Ἀκούει ἑωθὶν ἐν τινι ἀγοραστρίῳ μέγαν θόρυβον καὶ τραγεῖς φωνάς παρὸντων πολλῶν ὁμοπαγῶν του· ἅμα δ' εἰσαλθὼντος

αὐτοῦ, αἰφνης σιγὴ ἐπιγίνεται. Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Μαρκελλίνον (*VWI, 23*) παρυστᾷ τὴν ἀντίθεσιν τὴν μεταξὺ τῶν συνηθῶν ἡθῶν τῶν νέων πεκαυδευμένων Ῥωμαίων καὶ τῶν τοῦ πρώτους τελευτήσαντος Ἀβίτου (*Avitus*). Περὶ ἐκείνων λέγει τάδε, *Nam quotusquisque vel aetati alterius vel auctoritati ut minor cedit? statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem atque sibi ipsi exempla sunt.*

Ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρις Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (*Pius*) τὰ τῆς ἐκπαίδευσεως πάντοτε μᾶλλον ἀνεπτύχθησαν, ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων διδασκαλικῶν ἐδρῶν ηὐξήθη, καὶ ὁ συνημμένος αὐταῖς μισθὸς ὑψώθη. Ὁ Ἀδριανὸς αὐτὸς, ἀρχαιολογικαῖς καὶ γραμματικαῖς γνώσεσι συγκεκριμένος φίλος τῆς πολυμαθείας, πολλὰ συνετέλεσεν. Αἱ προσπάθειαι του ἐπενήργησαν καὶ ἐπὶ τὰς ἀπωτέρας ἐπαρχίας, ὧν ἐν ταῖς ἀξιολογωτέραις πόλεσι διδακτικαὶ ἐδραὶ κατεστήθησαν, ἀξιῶσι διδασκαλοὶ διορίσθησαν καὶ καλῶς ἐμισθοῦντο (*προβλ. Iul. Capitolin. 2, 3, 11*). Καὶ ἡ φιλοσοφία δὲ πλουσιοπαρόχος ἐτιμήθη. Ἐν Ἀθήναις Ἀντωνίνος ὁ Εὐσεβὴς καθίδρυσεν ὀκτὼ ἐδρας δι' αὐτὴν, ἀνὰ δύο δὲ ἐκάστην τῶν τεσσάρων αἵρέσεων, τὴν πλατωνικὴν, περιπατητικὴν, στωικὴν καὶ ἐπικουρείον, παρ' αἷς καὶ οἱ σοφισταὶ διετήρουν ἐτι τὴν ἀξίαν των (*Φίλοστρ. β. σοφ. B. 10, 12, 13, 19, 26, 27, 30-33*). Ὁ μισθὸς αὐτῶν ἀνέβαινεν εἰς ἑκατὸν δηνάρια.

Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς σχολαστικῆς διδασκαλίας περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἰκότως συντομωτέρα καὶ ταχύτερα μέθοδος κατέλαβε τὸν τόπον τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκείνης τῆς βραδείας πρὸς τὸ τέμα ἀγούσης. Γάρτα ὁ παῖς μετὰ μεζονος σπουδῆς ἐποδισσέτο διὰ τῶν βαθμίδων τῆς στοιχειώδους παιδείας, ὅπως ὡς πᾶσιχτα δυνήθη τὰ ἱερὰ δῶρα τῆς ποιήσεως καὶ ῥητορείας παραδεξασθαι. Καὶ ἐν τοῖς στοιχειώδεσι σχολαίοις τῶν χρόνων τούτων πιθανῶς ἐδραμεύετο ἐφαρμογὴ τις νέας καὶ σκοπιμωτέρας μεθόδου, τὴν μὲν πρὸς ἐκκόλυσιν τοῦ διδασκάλου ἐπὶ πολλῶν μαθητῶν, τὴν δὲ πρὸς ἐπιτομὴν, ὡς ἐκ τῶν γνωστῶν γενομένων *colloquiorum scholasticorum* καταφαίνεται. Ἀλλ' ἡ μέθοδος αὕτη δὲν δύναται κατὰ πάντα νὰ παρακληθῇ πρὸς τὴν λαγκάστρειον, μάλιστα διότι ὁ ἐν ἐκείναις τοῖς *colloquiis subdoctor* ἢ ἡ παιδευτικὰς δὲν εὐρίσκει ἐνταῦθα τὴν θέσιν του, ἀλλὰ μόνον ὁ *unus ex maioribus*, ὅστις καὶ *condiscipulus* καὶ *peritus* ὀνομάζεται (*προβλ. Quintil. I, 2, 23*).

Περὶ δὲ τῆς τοῦ γυναικείου φύλου παιδείας ἦν δυνατὸν ἐτι παραδείγματα τινὰ εἰκαρέτου ἀνατροφῆς νὰ δοθῶσιν, ἀλλὰ πολὺ σιγνότερα καὶ γενικώτερα ἦσαν τὰ διαφοροποιῶν φυσικὰ ἐλαττώματα. Καθ' ὅλον ἡ ἐκνηκίσασα πρυφὴ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ ἀγωγῇ, ἡ φιληδονία καὶ ἡ πρὸς πνευματικὴν ἀνεσιν τάσις ἐπὶ νήνεγκον ἐπιβλαβὴ ἐπίβροθον εἰς τὴν τῆς ἀνατροφῆς μέθοδον. Ἦδη ὁ ἄξύνους καὶ ἐμπεῖρος συγγραφεὺς τοῦ *dial de orat.* (*C 29, κ.*

(6) Οὕτω κ. γ. *German. 20*: *Sua quoque mater a liberibus aut, nec ancillis ac nutricibus delegatur. Dial. de Orat. 29*: *ut nunc patus infans delegatur Graeculae alicui ancillae etc.*

ἀλ.) ἐξεφράσθη τὰ περὶ τούτου ἔλλογα αὐτοῦ πα-
ράκονα. Ἐτε ὁξύτερον παρέστησε τὴν διαστροφὴν
τῶν γονέων ὁ αὐστηρὸς ἐπιτιμητὴς τῶν ἡθῶν τῶν
συγχρόνων του, ὁ Ἰουβενάκιος (XIV, 4, κεζ.: VII,
176, 185, κεζ.). ὡς ὁ Πέρσιος (III, 10-20) πι-
κρότερον σκώπτει διὰ τὴν ἀρέλειαν τῆς εἰς τὰ
σχολαῖα φοιτήσεως. Ἀλλὰ σημειώσεως ἄξιόν ἐστίν,
ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Νερύα (Nerva) πρού-
νόουν περὶ τῶν ἀνθελίκων ὀρφανῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν
υἱῶν καὶ θυγατέρων πενήτων γονέων, καὶ δημοσίου
ἀναλωμασιν ἀνέτρεφον αὐτοὺς ἐν ταῖς πόλεσι τῆς
Ἰταλίας (Aug. Vict. Ep. 12, §. 4.). Μάλιστα
διέπρεπεν ἐπὶ τούτῳ ὁ Τραϊανός, οὗ τὰς εὐεργεσίας
περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀνατροφὴν πτωχῶν παι-
δίων διακρίνει ὁ Πλίνιος Paneg. 26.). Ὁ Ἀντων-
νῖνος ὁ Εὐσεβὴς ἐπραξεν ὁμοίᾳ ὑπὲρ πτωχῶν κορα-
σίῳ, εἰς τιμὴν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαυστίνης κα-
θιδρύσας κατὰσθημα διὰ τὰ τριακτὰ (Capitolin.
Anton. C. 8.). Καὶ Ἀλέξανδρος δ' ὁ Σευήρος κα-
θίδρυσε τοιοῦτον κατὰσθημα (Ael. Lampr. Alex.
Sev. C. 57.).

Οἱ παῖδες καὶ τὰ μεράκια ἐφοίτων τότε πρωί-
μιας εἰς τὰς σχολὰς τῶν γραμματικῶν, ἐν αἷς ἐρ-
μηνεύοντο ποιηταὶ καὶ ἐγίνοντο μελέται ῥητορικαί
μετὰ τεχνικῆς ἀπαγγελίας (Quintil. I, 8.). Ὁ Ὀ-
μηρος καὶ ὁ Οὐίργιλιος ἦσαν ἐν γένει ἡ βάσις τῆς
διδασκαλίας (Quintil. I, 8, 4.). Πρὸς μελέτην
(declamatio) ἐχρησίμευε πρὸ πάντων ὁ Κικέρων,
παρ' ὃν ἀπέβλεπον καὶ εἰς μεταγενεστέρους ῥήτο-
ρας. Κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἐπράτταν κατὰ τὸ δοκοῦν.
Γινώμαι, αἶαι αἱ τοῦ Σύρου (chriac) ἀπεστομίζον-
το καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ παρ' Ἑλλήσι (Quintil. I,
8, 1.). Ἐκτὸς τούτων ἡ λογιτικὴ καὶ ἡ μουσικὴ
ἐχρησίμευον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ παιδευτικοῦ κύ-
κλου (Plin. Hist. Nat. XXXV, 10, Aug. Vict. Ep.
C. 45, §. 6.).

Μετὰ τὴν διάνοσιν τοῦ πρώτου τούτου σταδίου
μετέβαινον εἰς τὰς σχολὰς τῶν ῥητόρων, οἵτινες
ἤδη τότε καὶ *professores eloquentiae* ὠνομάζοντο
(Seneca Ep. 89.). Ἐνταῦθα ἐπραγματεύοντο τὰ
ἐπὶ πολὺν χρόνον διατηρηθέντα δύο εἶδη ῥητορικῶν
ἀσκήσεων, τὰς *suasorias* καὶ τὰς *controversias*,
ἐκείνας μὲν οἱ νεώτεροι καὶ ἀπαινεστέροι, ταύτας
δὲ οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἱκανώτεροι (Dial. de orat.
6, 35, Seneca sues. et contr. prohem.). Διὰ
τούτων ἡνοίγετο εὐρὺ στάδιον εἰς τὴν περὶ τὰς με-
λέτας ἡδονὴν τῆς νεανικῆς γλῶσσης, καὶ διὰ τοῦτο
τὰ ἀκροατήρια ἐκείνων τῶν διδασκάλων ἐφοιτῶντο
μετὰ μεγάλου ζήλου. Ἐκτὸς τούτων οἱ νέοι ἠκροῶν-
το καὶ τῶν παραδόσεων τῶν φιλοσόφων, οἵτινες ἤδη
ἐπὶ Σενέκα συγγάμις εἰς γεωμετρικὰς καὶ γραμμα-
τικὰς λεπτολογίας κατηναλίστοντο, καὶ ὡς πάντοτε,
μᾶλλον λαλεῖν ἢ πράττειν ἠπίσταντο (Seneca, Ep.
89.). Οὕτω νῦν ὁ κύκλος τῶν κυριωτάτων παιδευ-
μάτων τοῦ νέου Ῥωμαίου περιελάμβανε τὴν σπου-
δὴν τῆς γραμματικῆς, ῥητορικῆς, φιλοσοφίας, γεω-
μετρίας καὶ μουσικῆς. Ταῦτα πάντα ὠνομάζοντο
καὶ *liberalia studia* (Sen. ἀντ.). Ἐν δὲ ταῖς ἐ-

παρχίαις καὶ ἐν τῇ ἐντὸς Ἀλπεῶν Γαλατία καὶ
Ἰσπανία αἱ ἐδραὶ τῆς γραμματικῆς καὶ ῥητορι-
κῆς πάντοτε μεζονα ἄξιαν ἐκτῶντο περὶ τοὺς
χρόνους τούτους.

Ἐπὶ τούτων τῶν βάσεων ἐστηρίζετο ἡ ἀνατρο-
φὴ καὶ ἡ παιδεύσις μέχρι τῶν ὑστάτων καισχυρίων
χρόνων, ὅτε τελευταῖον μετ' ὀλίγων ἐξαιρέσεων
αἱ βάσιμοι σπουδαὶ καὶ ἡ γνησίως ἐπιστημονικὴ
τάσις ἐν γένει ἐπὶ μᾶλλον ἤρξαντο ἐξαφανίζομεναι,
καὶ ἀντὶ τῆς ὑγινοῦς ἐκείνης παιδείας ἤρξατο ἐπει-
σερχομένη ἡ ἀπικτητὴ ἐπιφάνεια, ἡ περὶ ἀνθράν,
νῦν μὲν ἀρχαϊκῶς, νῦν δὲ μετὰ λεπτολόγων σο-
φιστικῶν καὶ κακοτεχνιδῶν κεκλωπισμένην γλῶσ-
σαν κενόσπουδία. Ἡ διεύθυνσις αὕτη, ἐν ταῖς
πρώταις αὐτῆς ἀρχαῖς ὑποδηλοῦται ἤδη ὑπὸ τοῦ
συγγραφέως τοῦ *dial de orat* (C. 14.), σαφέστε-
ρον δὲ ὑπὸ Πετρονίου (Sat. I, κ. 11, 2.):

Ὡς περ ἐν Ἀθήναις ἤδη καὶ ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅλου
μετὰ τῆς βαθυκαίας παρακμῆς τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς
ισχύος καὶ μετὰ τῆς ὠχρίστεως τῆς πολιτικῆς λαμ-
πρότητος παρετηρήσαμεν καὶ τὴν διαφθορὰν τῆς ἡ-
θικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πνευματικῆς παραγωγικότη-
τος, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κόσμῳ κατὰ τοὺς
τελευταίους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας δείκνυται,
ὅτι ὁ μὲν πυρὴν τοῦ βίου ἦν ἀπομεμαρμασμένος, ὁ
δὲ φλοῖός ἐξωθεν διετῆρει ἐτι τὴν λάμψιν του. Νῦν
ἡ Ῥώμη δὲν εἶναι πλέον ἄξια τοῦ παλαιοῦ τηλαυγούς
πολιτικοῦ τε καὶ πολεμικοῦ κλέους τῆς. Καὶ ἐν τῇ
διοικήσει τῆς πολιτείας καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπι-
στήμῃ φαίνεται ἡ ἐκλειψὶς τῆς ἰσχύος καὶ ἡ πα-
ρουσία δεινῆς γαυνότητος. Εἰ καὶ ἐν διαλειμά-
σιν ἐτι ἀναφαίνονται ἄνδρες τινὲς ἄξιοι, οὗτοι δὲν
δύνανται πλέον, ἐπικρατοῦντες τοῦ βίου, νὰ ἐμφυτή-
σωσι πνεῦμα ζωῆς εἰς τὸ πεπτωκὸς σῶμα τῆς πο-
λιτείας. Τὰ ὑπερισχύοντα στοιχεία τῆς ἡθικῆς ἀ-
χρησιότητος ἐπενήγουν ἀναγκαιῶς καὶ ἐπὶ τὴν ἀγω-
γὴν. Αἱ πρὸς τὸ μέγα καὶ εὐγενὲς ἀπειρηκυῖαι καὶ
ἀδιάφοροι ψυχαί, ἐπίσης ἀναισθητοῦσαι καὶ πρὸς
πνευματικὴν ἀνύψωσιν καὶ πρὸς πολιτικὴν ἐνέργειαν,
περιεφρόνων πᾶσαν σπουδὴν καὶ ἐπιστημονικὴν φιλο-
πονίαν. Εἶχον μὲν οἱ χρόνοι οὗτοι νὰ δείξωσιν ἐτι
ἄξιότιμους τινὰς συγγραφεῖς ποιητὰς καὶ ῥήτορας,
ἀλλὰ τὰ συγγράμματα αὐτῶν φέρουσι μᾶλλον ἢ ἥττον
τὸν τύπον τοῦ αἰῶνος. Χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τῶν
τελευταίων αἰώνων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου παρέχει
ἡμῖν Ἀρμινιὸς ὁ Μαρκελλῖνος (Xiv. c. vi. p. 15. ed
Hamb. 1609.): Quod cum ita sit, paucae do-
mus studiorum seriis cultibus autem celebratae,
nunc ludibriis ignaviae torrentes exundant,
vocali sono, perflabili tremitu fidium resul-
tantes. Denique pro philosopho cantor et in
locum oratoris doctor artium ludicrarum
accititur, et bibliothecis repulcorum ritu in
perpetuum clausis organa fabricantur hydrau-
lica et lyrae ad speciem carpentorum ingentes
tibiaeque et bistrionici gestus instrumenta non
levia δηλ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὀλίγαι οἰκίαι,
τῶν σπουδῶν τῇ ἐμφριβεῖ ἑραπείᾳ πρότερον περιώ-

νυμοί, νῦν παιγνίων δυνάμεις ἐμπλεῖσθαι πλημυροῦσι, φωνητικῷ ἤχῳ, περιπνευστικῷ τρόμῳ χορδῶν ἀντηχοῦσαι. Τέλος ἀντὶ φιλοσόφου ψάλτης καὶ ἀντὶ ῥήτορος διδάσκαλος σκηνηκῶν τεχνῶν προσκαλεῖται, καὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις δικὴν τάφον εἰς αἰεὶ κεκλεισμέναις θύραις κατασκευάζονται ὑδραυλικά καὶ λύραι ὡς ἀρμάμαζαι ὑπερμεγέθεις αἰετοὶ τε καὶ ὑποκριτικῆς κινήσεως θύραις οὐκ ἐλαφρά, κτλ.

Αἱ σχολαὶ τῶν καيسάρων ἐν Ῥώμῃ διήρκεσαν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας βασιλείας μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς δουρικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἔπειτα ὑπ' ἄλλο σχήμα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκρησίσμενον, ὡς εἰκότως, εἰς προπαρασκευὴν διὰ τὰς διαφορὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ θέσεις καὶ ὑπουργήματα, καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν ἀπαραίτητοι. Ὅτι δ' ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον καὶ τινες καλοὶ πρακτικοί, δυνάμειν παραδείξασθαι, ὀλιγώτερον δ' ἔργοι συγγραφεῖς. Ἰδίως δ' ἐστὶ διετηροῦντο ἐν καλῇ καταστάσει ἡ νομικὴ ἐπιστήμη (μάλιστα ἀπὸ Οὐλπιανῶ), καὶ αἱ σχολαὶ τῶν *professorum juris* ἦσαν ἐτι ἐπιστημόταται, οἷαι αἱ περίφημοι νομικαὶ σχολαὶ Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Βηρυτοῦ, Ἰατρικῆς δὲ καθιγῆται καθιδρύθησαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεύηρου καὶ τὸ περιφημώτατον διδασκῆριον αὐτῆς ἦν τὸ τῆς Ἀλεξάνδρειας. — Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων, νῦν δὲ μεταβαίνουμεν εἰς σύντομον τινὰ χρηματολογίαν τῶν ἀξιολογώσεσθαι περὶ τῆς παρούσης ὕλης πραγματεῶν.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἤδη πρωίμως ἄνδρες δεινοὶ ἔγραψαν περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ βεβαίως περὶ πάντων τῶν πρὸς περὶ αὐτῆς ὑπερῶντων συγγραμμάτων δὲν ἔχουμεν γνώσεις. Τὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους συγγράμματα οὐ μόνον θεωρητικὰ εἰσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγματικῶς ὑπαρχόντων θεσμῶν καὶ διατάξεων ἀρθρωτάτην διδασκαλίαν παρέχουσι. Διότι ἐγίνωσκον μόνον ἐκ τῶν καθ' ἑαυτῶν νὰ ἀφορᾷται, καὶ ἀναγκασίως εἰς αὐτὴν ἀπέδωκεσαν ἀδιαλείπτως. Ἐκτὸς τῶν ἐστὶ σωζομένων συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλει ἀποδίδεται καὶ ἄλλο ἀπολωλὸς περὶ παιδείας. Μετὰ ταῦτα μνηστῆς ἀξιοὶ εἰσιν οἱ βίοι καὶ οἱ παιδευτικοὶ νόμοι τοῦ Ἀριστοτέλους, οἵτινες καὶ πυθαγόρεια ἀποσπάσματα περιεῖχον. — Ὁ Ζήνων ἔγραψε περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ὁ δὲ Χρύσιππος περὶ παίδων ἀγωγῆς. Διετήρησεν τινὰ καὶ Νικόλαος ὁ Λαμακηνὸς *Ἐκλογ. καθολικῆς ἱστορίας*. Ἀξία λόγου μένουσι πάντοτε τὰ τρία συγγράμματα τοῦ Πευδοπλουτάρχου, τὸ περὶ παίδων ἀγωγῆς, τὸ πῶς δεῖ ποιημάτων ἀκοῆσαι καὶ περὶ τοῦ ὀρθῶς ἀκοῆσαι. Ὁ δὲ Πλούταρχος παρέχει ἡμῖν καὶ ἄλλας σπουδαίας παρατηρήσεις: ὡσαύτως καὶ ὁ Λουκιανὸς, μάλιστα ἐν ταῖς τρισὶ διαλόγοις, τῷ *Ἀναγνώσει* ἢ περὶ τ. *γυμνασίων*, τῷ *ἐν πρίῳ* καὶ τῷ περὶ ὀργήσεως.

Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὁ Οὐάργων (*Varro*) ἔγραψε *de educatione* διὰ τὴν ῥητορικὴν ἐκπαίδευσιν σπουδαῖοι εἰσιν ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κοϊντίλιανός. καὶ

ὅλου δὲ ὁ Σενέκας, Τάκιτος καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος. — Τῶν δὲ νεωτέρων περὶ τῆς προχειμένης ὑποθέσεως συγγραμμάτων παρατίθεμεν ὀλίγα ἐκ πολλῶν. 1) ἐκ τῶν ἀρχαιότερων *Ioan. a Wower. de Polymathia tractat.* 2) *Fr. Cramer Gesch. d. Erz. u. d. Unt* (ἱστορία τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας) *Thl. I, II*. ὅστις ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ συγγρ. πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν περὶ ἀνατροφῆς θεωριῶν τῶν ἀρχαίων. — 3) *O. Müller Dorier* (Ἀρωίης) *II, 289* καὶ. 4) *Wachsmuth hell. Alterth.* (ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες) *II, 2, p. 67* καὶ. — 5) *W. A. Becker Charikles* (Χαρικλῆς) *I, p. 19* καὶ. 6) *J. H. Krause Gymnastik und Agonistik. d. Hell. Thl. I, Absch. I. u. 4.* κτλ.

Δ. Ι. ΜΑΥΡΟΦΥΓΑΝΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε Φυλλάδιον ΡΓ.)

—ο—

Ὁ περὶ τῆς ἀστυνομίας τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας νόμος, δύνανται νὰ θεωρηθῇ ὡς κώδικς τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, διότι διαλαμβάνει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ἀντικειμένων. Δὲν λέγομεν δὲ πάντα τὰ ἀντικείμενα, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὅλαι αἱ προρρηταὶ διατάξεις ἐξεδίδοντο κατὰ τὰς ἀνάγκας, ὅτι δὲν συμπειεληθήσαν εἰς αὐτὰς αἱ περιστάσεις περὶ ὧν προδίδει ὁ ἐμπορικὸς νόμος, καὶ τέλος ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἀτέλειαι ἀναγκαῖαι, τὰς ὁποίας ὁ χρόνος, ὁ ἀνάνως φέρων νέα φῶτα καὶ νέαν πρόοδον, εἶναι μόνος ἄξιος νὰ ἐπανορθώσῃ. Πλὴν τούτου, ὁ νόμος αὐτὸς ἔχει τινὰς ἐλλείψεις τοσοῦτω προφανεῖς, ὥστε δὲν ἐνωσοῦμεν πῶς διέφυγον τὴν προποχὴν τοῦ νομοθέτου. Ψηφίζει, παραδείγματος χάριν, ἀπαγορεύσεις, μὴ τιμωρουμένας ἐν τοσοῦτῳ ὑπ' οὐδενὸς ὅρου πανικῶ.

Ἰδοὺ οἱ τίτλοι τοῦ νόμου τούτου:

1. Περὶ ἐροπλίσεως πλοίων.
 2. Περὶ ἰδιοκτητῶν.
 3. Περὶ κυβερνητῶν καὶ πλοιαρχῶν.
 4. Ἐξουσία αὐτῶν.
 5. Περὶ παίδων καὶ ναυτῶν.
 6. Περὶ ναυκλήρων.
 7. Καθήκοντα τῶν λιμεναρχῶν καὶ τῶν προξένων ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου.
 8. Διατάξεις ἀκροτελεύτιοι.
- Ἐμῶμεν ἤδη ὁποῖοι ὅροι ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ